

Hva skjer i Russland?

1. Innledning
2. Russlands historie de siste par hundre årene
3. Russland under Putin og veien videre
4. Hva jeg liker med East Capital

1. INNLEDNING

Hensikten med denne presentasjonen

- Bedre innblikk i Russlands historie. Gammel stormakt:
”Russland har ikke noe valg – enten blir landet en stormakt, eller så vil det ikke eksistere i det hele tatt.” (I ny historiebok på skolen)
- Bakgrunn for bedre å forstå dagens Russland, både politisk og økonomisk
- Nærmere om de økonomiske utsiktene i tiden fremover

Hva er vitsen med demokrati?

- Begrenser muligheten for dem som leder landet til å bli korrupte
- Står ansvarlig overfor folket med jevne mellomrom, som *velger mellom alternativer* ved å gå til stemmeurnene
- Ryddig overgang av makten
- Og alt dette gir legitimitet til de styrende

Hvor god orden har Russland på dette?

Putin gir seg etter to perioder.

Men sensur av mediene og noen fri valgkamp kan man ikke si det er.

Hva er vitsen med marked?

- Valg mellom alternativer – kunden i sentrum
- Konkurs – bra for systemet?
- Incentiver – eieren bestemmer, og hun får det som er igjen

”They pretend to pay us, and we pretend to work”.
Sa man i Russland. Og stod ofte i lange køer. Hvorfor?

Ettparti-system med sentralplanlegging legger forholdene perfekt til rette for korrupsjon.
Fordi *fravær av alternativer* gir stor makt.

Demokrati og Markedsøkonomi to sider av samme mynt.

Valg mellom alternativer det sentrale

Hva fravær av valg mellom alternativer fører til

- Konsentrasjon av makt
- Korrupsjon
- Som lett fører til MER korrupsjon og blir en del av systemet

Hvordan etablere marked og demokrati?

Overgang fra ettparti-system under kommunismen til samfunn der valg mellom alternativer står sentralt er ikke enkelt. I tillegg skal eiendomsretten til produksjonsmidlene overføres til de private.

Deng Xiaoping: Fokus på ØKONOMI

Står ikke skrevet i noen lærebok hvordan vi skal gå frem

Gorbatsjov: Fokus på POLITIKK

Det hele gikk opp i liminga. De tapte 1990-årene

Putin: Balansert vei for parallell utvikling av ØKONOMI og POLITIKK
Måtte stramme til – det hele hadde glidd for langt ut, kfr. oligarkene

Viktigste økonomiske utfordringer i dagens Russland

- Få ned inflasjonen
- Stabilisere valutakursen
- Fortsette med sunne, statlig finanser (henger mye på oljeprisen)
- Fortsette med sunn utenriksøkonomi (henger mye på oljeprisen)
- Bygge ned monopoler; både statlige og private
- Bedre fungerende bankvesen, som letter tilgang til kreditt til SMBs
- Reformert som gir bedre utnyttelse av den menneskelige kapitalen (Industrisoner, Teknologiparker, Beskyttelse av eiendomsretten og bedre incentiver)
- Bli med i WTO, kfr. erfaringer til Kina, med "dommer" utenfra
- Jevnere fordeling – for å bevare legitimitet og stabilitet

2. RUSSLANDS HISTORIE DE SISTE PAR HUNDRE ÅR

Juni 1812: Napoleon marsjerer mot Moskva

- 7. september: Slaget ved Borodino
- 14. september: Napoleon inntar Moskva – en brennende by
- Oktober: Tilbaketoget starter. "General Vinter" på Russlands side
- 10.000 mann, av nærmere en halv million, kommer tilbake

Russland gjennomgår enorme lidelser. Kommer styrket ut.

Juni 1941: Hitler angriper Sovjetunionen

- Inntrengeren lykkes godt i starten
- "General Vinter" på Russlands side
- Seige kamper og tyskerne må omsider trekke seg tilbake
- "Den store fedrelandskrigen" krever om lag 20 millioner russeres liv

Russland gjennomgår enorme lidelser. Kommer styrket ut.

I mellomtiden

Et uinnskrenket tsarvelde går omsider i oppløsning

- **1825:** Dekabristene – offiserer som vil ha en konstitusjon for landet - mislykkes
- **1904:** Russland lider forsmedelig nederlag i krig mot Japan
- **1914:** Første verdenskrig starter
- **1917:** Russiske revolusjon. Bolsjevikene med Lenin i spissen tar over. Etter 304 år med en Romanov på toppen. Rart for oss: Legitimitet for å herske gjennom fødsel

Det kommunistiske eksperiment

- **1921:** Lenin innfører New Economic Policy (NEP). Kort blomstringstid i Russland, økonomisk og kulturelt. Optimismen råder
- **1922:** Unionen of Soviet Socialistic Republics (USSR) etablert. Røde Armé hadde lagt under seg Ukraina, Hviterusland, Aserbadsjan, Georgia og Armenia
- **1923:** Lenin dør
- Stalin går seirende ut av den etterfølgende maktkampen
- Etter hvert strammes det til på alle hold. NEP opphører. Religionen undertrykkes. *Demokratisk sentralisme* innen partiet – intet rom for avvikende meninger.

1930: Kollektivisering av jordbruket tar til. 1932-34: hungersnød og 6-7 millioner dør

Stalins terrorvelde blir stadig verre. Tar livet av 30 millioner.

- Men Stalin fremstilles i nye historiebøker for skolen som en leder som gjorde det som måtte gjøres. Hvorfor, kan man undres?
- Kanskje som med Mao: "He made China stand up", som en kinesisk professor fortalte meg. Og selv mente.

1930-årene: Industriproduksjonen vokser med 10 prosent per år.
Elektrifisering

Russland etter den store fedrelandskrigen

- **1953:** Stalin dør
- **Krutsjov** går seirende ut av den etterfølgende maktkampen
- Tar oppgjør med Stalin
- **1957:** Sputnik i rommet – sjokk for USA
- Undervurderer president Kennedy under Kuba-krisen i 1963
- **1964:** Krutsjov styrtes – og blir pensjonist
- **1964-1982:** Bresjnevs periode

- Klar tilbakegang på alle områder: økonomisk, moralsk og politisk
- **1968:** Praha-våren og Bresjnev-doktrinen

Det kommunistiske eksperiment lot seg ikke fornye

1985: Gorbatsjov kommer til makten. Litt om Krustsjov. Vil løse opp og Liberalisere.

- Åpen diskusjon – GLASNOST – og systemets ineffektivitet og urettferdighet på bordet.
- Ideenes betydning, kfr. Polsk pave i Roma og betydningen han fikk for foregangslandet Polen – du husker Lech Walesa og solidaritet i Gdansk?

- November 1989 og Muren i Berlin rives
- Systemet går opp i liminga. "Sistemann slukker lyset"
- Republikkene som USSR består av, river seg løs

Desember 1991: Gorbatsjov som "Johan uten land" i England. Sovjetunionen Opphører å eksistere. Den russiske trikolor vaier over Kreml

I fjerde bind av Historien om Europa oppsummerer Karsten Alnæs det kommunistiske eksperiment slik:

”Lenins ideer er i dag uten kraft... tjente mer som propaganda for et privilegert lederskikt enn som kart og kompass for en praktisk politikk.... Bolsjevikene baserte seg på terror fra første stund, de myrdet ikke bare skånselsløst sine motstandere, men de brøt også alle sedvaner, all moral og alle prinsipper for rettferdighet, alle prinsipper for tiltale, forsvar, rettergang, domfellelse og straff.”

Den vanskelige veien til demokrati og markedsøkonomi

- **1991:** Jeltsin blir president i Russland
- Desember 1993: ny konstitusjon som vedtas med 58 prosent av stemmene
- Oktober 1994: Rublen kollapser
- **1996:** Jeltsin gjenvelges for fire år som president. Lite vellykket. Blir mer og mer upopulær. Mangler den kraft som skal til for å Russland på rett kjøll. Mange lengter tilbake til Stalintiden. Hadde det nødvendigste. Hadde også stolthet som stormakt.

- Jeltsins største fortjeneste: Bevaring av demokratiet
- **Gjennom 1998:** Prisen på en rubel synker fra 15 amerikanske cent til fem
- **August 1998:** Russland kan ikke lenger betjene gjeld til utlandet. Sender hedgefondet LTCM i tauene – ledet av Nobelprisvinnere i økonomi. Modellen hadde ikke forutsatt et slikt utfall. (Kfr. hedge fund hos Goldman Sachs som nylig tapte 30 prosent i verdi på en uke.) Greenspan må inn med ny likviditet
- Jeltsin tett på oligarker som "raner" til seg russisk nasjonalformue, bl.a ved lån mot sikkerhet i aksjer, og slår aksjene billig til seg.

- **1999:** Jeltsin utpeker Putin som statsminister. Mot slutten av året, går selv av og setter Putin inn som president.
- **Mars 2000:** Putin velges som president med 53 prosent av stemmene. Han gir Jeltsin immunitet mot anklager, kfr. Ford og Nixon i 1974

3. RUSSLAND UNDER PUTIN OG VEIEN VIDERE

Verdens største land. Strekker seg fra Baltikum i Vest til Stillehavet i Øst. Omfatter ti tidssoner. Grenser til 14 land. Nesten 700 mil lang grense til Kasakhstan, 364 mil til Kina, 131 mil til Finland og nesten 17 mil til Norge. 82 prosent av befolkningen er russere. 17. mai den 12. juni.

Den politiske utviklingen

"De tapte 1990-årene" snakker man ofte om i Russland. Hva gikk galt?

Halvering av industriproduksjonene

Dårlige råd fra IMF og andre. Husk Deng Xiaoping: står ikke skrevet i noen lærebok

Markedet oppstår ikke av seg selv. Rammeverket for å få en markedsøkonomi til å virke, må det legges mye arbeid i

- Lover og regler
- Institusjoner som sørger for ordnet pengevesen, innkrevning av skatter, ivaretagelse av offentlige oppgaver som forsvar, skole og helsevesen
- Sikkerhet for eiendomsretten
- Rettsvesen som fungerer
- Makroøkonomisk stabilitet

Markedet løser noen problemer, men skaper nye:

- Behov for omfordeling slik at så godt som alle over tid kommer bedre ut
- Inflasjon som uthulet kjøpekraften av en allerede beskjeden pensjon
- Helsevesen som bryter sammen
- Fattigdom, nød og sult

Mange led enormt under Jeltsin. Klar for den sterke mann. Som kan bringe Russland på fote. Også i en internasjonal sammenheng.

Putin leverer varene. Har gitt Russland retning og fasthet:

- Knakk makten til oligarkene som blandet seg for mye inn i politikken, kfr. Khodorkovsky i Yukos som ble dømt for skatteunndragelse
- Stabilitet i landet og styrket de offentlige finansene
- Økende levestandard – oljepenger til Velferd og infrastruktur
- Fattigdom, nød og sult

”Renewed assertiveness in the international arena”

- Mars 2006, vellykket besøk i Kina
- November 2006, handelsavtale med USA
- Markerer uvilje mot rakettskjold til amerikanerne
- Bruker energiforsyninger som politisk virkemiddel
- Sterk økning i valutareservene gir også politisk styrke
- Land i tidligere Warsawapakten ”remain deeply hostile towards Russia’s own expansionist tendencies”

Hva nå?

Desember 2007 er det valg til Duma. Fire blokker:

- United Russia (Putins parti)
- Communist party
- Justice Russia – koalisjon, med sikte på å marginalisere kommunistene
- Liberale partier, som kanskje ikke når over sperregrensen på 7 prosent

Mars 2008 valg av ny president. Hvem Putin vil støtte vil være avgjørende. Og hvilken rolle han selv vil ta sikte på å spille

Bevare stabiliteten – etter Putin

Vil man lykkes med utviklingen i en rettsstat?

Demokrati – hvor viktig er det?

- Har man "nok" demokrati? Putin valgt. Nasjonalforsamling (Duma) valgt
- Men Hitler ble også valgt

Fare for at Nasjonalismen blir for sterk?

- Kfr. Begrepet "Sovereign Democracy"
- Ambisjoner som stormakt

Roe ned forholdet til EU og USA. Vanskelige temaer:

- Rakettskjold
- Kritikk fra USA og EU angående Human Rights og Demokrati i Russland
- Utvidelse av EU og NATO som Russland liker dårlig
- Sikkerhet for gassleveranser til EU. Gazprom driver utenrikspolitikk

Den økonomiske utviklingen

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
BNP-vekst	4,7	7,3	7,2	6,4	6,6	5,9	5,4
CPI-inflation	15,8	13,7	10,9	12,7	9,7	9,2	8,0
Rubler per dollar	31,4	30,7	28,8	28,3	27,3		
Vekst i privat konsum				10,9	14,0	13,6	13,9
Arbeidsløshet				7,6	7,0	6,5	6,3
Driftsbalanse/BNP				10,9	11,0	8,4	5,8
Budsjettbalanse/BNP				7,5	7,7	5,9	4,6
Befolkning (millioner)	145,0				142,3		

Dilemma i pengepolitikken. Styrer både etter inflasjon og valutakurs. Opplever sterk realappresiering ved høy inflasjon og sterkere rubel. Men har en del å gå på siden kraftig nedskrivning i 1998. Store overskudd i driftsbalansen gir innstrømning av likviditet. Frie kapitalbevegelser som kan gi ustabilitet i valutakursen. Med stort Oljefond virker stabiliserende.

Omlegning i finanspolitikken med overgang fra VAT til sales tax. Hvor lurt er det? Lettere å administrere. Skal gjøre korrupsjon vanskeligere

Oljesektoren har man forsømt nyinvesteringer i. Lukoil med time-lag før dagens investeringer gir vekst i produksjon. Olje og gass utgjør to tredjedel av eksportinntektene

Deregulering av prisen på energi i Russland. Høyere priser for mange. Men bedre utnyttelse av ressursene. Møter motstand i bedrifter som nå nyter godt av billig kraft. Neppe ukjente toner for oss her på berget.

Utenlandske direkteinvesteringer viser sterk økning. Begge veier. Bra når russiske selskaper legger ut IPOs i utlandet – virker opplærende og disiplinerende hva gjelder Governance og Transparency. Oljemilliarder muliggjør Russlands egne investeringer ute. Skepsis i mange vestlige mottakerland. For FDIs i Russland er "imperfect enforcement of property rights" et problem. Krever tilstedeværelse, kfr. East Capital som har over 500 bedriftsbesøk i løpet av et år.

Russiske flyfabrikker samles i United Aircraft Building Corporation (UABC) med 120.000 ansatte og med 51 prosent av aksjene på statens hånd. Vurderer samarbeid med Kina for utvikling av store, kommersielle fly.

Syv selskaper med IPOs i Russland i 2004 opp til om lag 35 i inneværende år. God likviditet i Russland og godt aksjemarked. Men begrenset hvor mye som kan plasseres hjemme. Fordel at inntil 70 prosent kan plasseres ute. Men dette tallet vil kanskje bli justert ned til 50 prosent.

Bankvesenet underutviklet med altfor mange småbanker. Og altfor stor dominans for Sberbank – med halvparten av innskuddene i landet og den eneste med statsgaranti for disse. Gradvis privatisering av bankene. Utenlandske investorer har samme adgang her som russiske. Nødvendig for å bli med i WTO, sml. Kina som ble med i WTO i desember 2001, og som fikk fem år på seg for å rydde opp i eget bankvesen. Vil trolig bedre bankenes virkemåte og gjøre kapital over tid lettere tilgjengelig for SMBs.

Større diversifisering i russisk økonomi er viktig. Bottom line er denne: Se til et system der den enkelte har incentiv til å bruke sine talenter på en best mulig måte. Med en godt utdannet arbeidsstyrke og med foretaksomhet blir det politikernes oppgave å skape stabilitet og forutsigbarhet. Samt å se til at offentlige oppgaver innen helse, utdanning og eldreomsorg løses på god måte. Ro og stabilitet internt i landet. Og et adekvat forsvar. Om man lykkes her, kan kanskje den største bøygen også bli bedre håndtert; hvordan vende tendensen til nedgang i befolkningen til en oppgang.

4. HVA JEG LIKER MED EAST CAPITAL

Bra konsept

- "Hvert år besøker vi mer enn 500 østeuropeiske foretak". Større forskjeller mellom gode og dårlige bedrifter i øst enn i vest.
- Ingen Gearing (og ikke i hedge funds)
- Liten korrelasjon mellom avkastning i øst og vest

Vi sier til folk:

- Ikke invester for mye hos oss
- Invester gradvis
- Vær langsiktig

“We think we should be very humble about what we are good at”.

Hvor lett er det i fortsettelsen når man gjør det så bra?